

106

TENTOONSTELLING

VAN

SCHILDER- EN ANDERE WERKEN

VAN

LEVENDE KUNSTENAARS,

TE AMSTERDAM in 1868.

BESCHOUWD DOOR

H A G I O S I M A N D R E .

“Ne vous occupez pas exclusivement de votre main, pensez un peu à votre cerveau; la main fait l'ouvrier, le cerveau fait l'artiste.”

AMSTERDAM,

JAN D. BROUWER.

1868.

TENTOONSTELLING
SCHILDER- EN ANDERE WERKEN

LEVENDE KUNSTENAARS

SCHILDER- EN ANDERE WERKEN

HAGUE

1888

TENTOONSTELLING
VAN
SCHILDER- EN ANDERE WERKEN
VAN
LEVENDE KUNSTENAARS.

TENTOONSTELLING

VAN

SCHILDER- EN ANDERE WERKEN

VAN

LEVENDE KUNSTENAARS,

TE AMSTERDAM in 1868.

BESCHOUWD DOOR

H A G I O S I M A N D R E.

“Ne vous occupez pas exclusivement
de votre main, pensez un peu à votre
cerveau; la main fait l'ouvrier, le
cerveau fait l'artiste.”

AMSTERDAM,

JAN D. BROUWER.

1868.

I.

Een woord vooraf. — A. Allebé. — L. Alma Tadema. — D. C. A. Artz. — Knud Baade. — Mevr. G. J. van de Sande Bakhuyzen. — J. van de Sande Bakhuyzen. — E. Bellangé. — S. van den Berg. — E. Bergh. — J. Bergsi. — J. Berlin. — J. D. Beynon. — F. Biard. — J. W. Bilders. — B. J. Blommers. — J. W. van Borselen. — J. Bosboom. — H. Bource. — R. Burnier. — H. J. Burgers. — J. A. Canta. — G. Castan. — Th. Ceriez. — F. Cogen. — R. Craayvanger. — A. de Cramer. — C. Cunaeus. — R. Dahlen. — L. Dansaert. — B. Dauriac.

De Catalogus der Tentoonstelling van Schilder- en andere werken bevat een getal van 607 N^o., door 350 kunstenaars geproduceerd.

Dit cijfer is bijna gelijk aan dat van 1865, toen er 624 werken door 375 kunstenaars waren tentoongesteld.

Hoe veel verloren arbeid mag daaronder zijn? Hoe veel moeite die onbeloond zal blijven? Men kan althans onze meesters niet ten laste leggen, dat zij, die hier te lande en zelfs in het buitenland reputatie hebben gemaakt, door afwezigheid uitblinken, neen... allen hebben er toe bijgedragen, ofschoon men het menigeen niet zou mogen euvel duiden, als zijn werk ontbrak, want in den chaos van schilderijen gaan de beschouwers vele goede werken voorbij, omdat er werkelijk veel inspanning wordt gevorderd om van al het schoone dat hier is te zien, ook te genieten.

En toch is er in onze dagen geen andere weg voor den Kunstschilder om zijn werk onder de oogen van het pu-

blik te brengen, tenzij dat hij het reeds zoo ver heeft gebracht, dat "Publiek" hem opzoekt.... Hoe weinigen echter zijn in dien benijdenswaardigen toestand.

Groote Tentoonstellingen hebben veel overeenkomst met groote slagvelden, want ook hier is roem en geluk te behalen, terwijl wonden en ondergang menigeen ten deel vallen, en even als bij de menschenmoordende, strijd worden de zegevierenden toegejuicht, de gevallen vergeten.

Mooglijk is het voor velen het beste!

Hoewel het zeer moeilijk, zoo niet onmogelijk is, een methodisch klassemment der rubrieken te geven, zoo heb ik de kunstwerken gemeend te moeten rangschikken als volgt:

	1868.	1865.	1862.	1840.
Genre.....	174	186	158	70
Landschappen.....	149	177	138	158
Water en Zeegezigten....	56	47	54	44
Vee en Landschap met vee.	47	44	23	50
Portretten.....	16	22	8	61
Stadgezichten.....	21	21	29	30
Bloemen en Vruchten....	27	22	18	39
Historie??.....	7	27	25	33
Kerkgezichten.....	12	13	16	11
Stil Leven.....	9	4	5	4
Lamplicht.....	3	2	—	12
Studiën.....	7	5	11	2
Binnenhuis.....	6	4	—	34
Schilderijen.....	534	574	485	548
Teekeningen.....	26	25	20	31
Bustes in Pleister.....	23	10	8	7
Gravures.....	12	10	1	12
Diversen, Bouwk. enz....	12	5	8	11
Totaal.....	607	624	522	609

De historie-schilderijen zijn zeer weinig in getal. Historie-schilderijen! Sedert wanneer men dit woord uitgevonden

heeft weet ik niet, maar ik weet wel dat die benaming voor sommige stukken zeer betwistbaar is.

Wil men de beteekenis der voorstelling uit de aanschouwelijke figuren en zaken afleiden, of er werken mede aanduiden die de eene of andere gebeurtenis, op het doek overgebracht, doen zien, dan verwacht men dikwerf de meest verschillende zaken, want vele schilderijen deelen ons histories mede en zijn toch geen historie-schilderijen. Wil men eene zekere wijze van voorstelling, als historie-schilderij aannemen, zoo als dit bij vele kunstenaars gewoonte is, dan stoot men op eene massa schilderijen, die hierbij t'huis behooren en toch geene historie-stukken zijn.

En dit vak toch geeft immers de hoogste de edelste rigting aan de schilderkunst!

Hoe wordt het uitgevoerd?

Moet het voorgestelde onderwerp den rang van het schilderij aanwijzen, of is het de vorm der voorstelling die dit doet? Moet de vorm het onderwerp, of omgekeerd, beheerschen? Zijn zij onafhankelijk van elkander?

Hierover is reeds veel getwist en dit zal nog wel meer worden gedaan. Naar mijn gevoelen, dat ik gaarne voor beter geef, dient men de rangregeling naar het onderwerp te schikken, want er behoort naar mijne wijze van zien meer zielskracht en inspiratie toe om werken te leveren, waarbij de kunstenaar de werkelijk zichtbare wereld van geen nut zijn kan, maar die men geheel volgens zijne fantasie moet daarstellen. En, dan dient ook de vorm overeenkomstig het onderwerp te zijn. Hoe idealer dit is, des te meer zwarigheden heeft de kunstenaar te overwinnen, want de werkelijke hem omringende natuur biedt hem stof noch vorm voor zijn werk aan.

In den tijd dat de Fransche school naar DAVID, bijna door alle schilders werd gevolgd, stelde men de vorm boven het onderwerp, ook een groot deel der nieuwere Duitse school deed dit, van daar een strijd over vorm en stijl. De romantieke school mengde zich daarin, die de natura-

listen tot aanhangers kregen. Het ging hier als met het *geloof* omtrent Godsdienst; iedereen meent het bij het regte end te hebben, en zoo wordt een toestand geboren, dat men aan het historieschilderen nauwlijks grenzen kan stellen, want er worden historiestukken geschilderd in zoodanigen vorm, dat het eigenlijk onregt zou zijn om ze boven het daaglijksch genre te verheffen.

Vroeger meende men niet alleen de ideale onderwerpen, zoo als religieuze voorstellingen, mythologische of poëtische, in ideale vormen te moeten kleeden, maar ook geschiedkundige voorstellingen, zoowel zoogenaamde heilige als profane. Stelde men nu juist niet altoos Homerische of Virgilische helden voor, zoo bleef men toch in hooger sfeeren, de antieken waren bij alles het voorbeeld. Men bedroog wel op die wijs zich zelf en anderen, maar als men dan ook al niet de waarheid vertelde of voorstelde, trachtte men toch iets schoons te leveren.

De nieuwere geschiedschrijvers gaan een anderen weg op, zij willen werkelijke waarheid en rukken onbarmhartig den mooijen poëtischen mantel, waarmede personen en zaken zijn bedekt, weg. De kunst heeft hunne voetstappen gevolgd; en daar, waar zuivere waarheid wordt verlangd, is er voor ideale vormen of stijl geen plaats.

Zoo is het naturalismus in de hoogste sfeeren van de kunst gedrongen, want eene getrouwe navolging der natuur moest vele aanhangers vinden. Ieder beschouwer zag wat hij daaglijks gewoon was te zien, wat hij beoordeelen kon, alles was zoo duidelijk, zoo "natuurlijk", dat hij verder niets behoefde om kunstgenot te hebben, geen fijnere kennis noch fijner gevoel.

Daardoor kwam er groote verscheidenheid in de moderne kunst, de akademische regels vielen, ieder zocht zijn eigen weg en doet nu zijne zaakjes zoo goed en zoo kwaad als dat maar gaan wil.

Ik wil gul uit bekennen dat ik in de laatste jaren weinig roemwaardigs bij de historie-schilderijen heb gevonden, die

mijne opvatting van dit vak der kunst voldeden. Nooit heb ik de kunstenaarstalenten miskend, en zal steeds hunne vlijt en geschiktheid prijzen, maar dikwijls heb ik gemeend aan- of opmerkingen te *moeten* maken; mogen zij het mij vergeven!

A. ALLEBÉ is de eerste Hollandsche schilder, die in de Catalogus voorkomt met N°. 3, een "Portret". Het is zeer moeilijk om over portretten te spreken, want bij de discussiën daarover valt men onwillekeurig in de (waarde?)-beoordeeling van personen, dat niet altoos voegzaam of gepast is. Dit genre der schilderkunst biedt dan ook weinig genot voor het algemeen, en men doet geen kwaad, als men ze "stil" zwijgend voorbijgaat, hoewel deze schildelij wel de moeite waard is om bezigtigd te worden. N°. 4. "Vraagteekens" is een zeer goed stuk, hoewel ik niets van de gedachte, in verband met den naam, dien A. aan zijne voorstelling gaf, daarin vinden kan. Het bragt mij eerder op het idée dat die twee oudjes, uitmuntend daargesteld, over het al of niet opnemen van dat kind, dat in dat groen te vondeling schijnt te liggen, in overleg zijn. N°. 5 is zeer karakteristiek, gelukkig het oud vrouwtje dat "Troost" bij de koffij vindt. N°. 10 van D. C. A. ARTZ, "de Muzikles", is niet een zijner beste werken, het is goed geteekend, maar wat zwart van kleur. De "Maneschijn" aan de kust van Noorwegen, N°. 12, door KNUD BAADÉ, is ook zoo mooi niet als wij vroeger van hem hebben gezien, de opvatting is echter grootsch.

MEVR. G. J. VAN DE SANDE BAKHUYZEN heeft ons onder N°. 15 en 16 heerlijke bloemen ter bezigtiging gegeven. Het onder N°. 17 voorkomende schilderij van J. VAN DE SANDE BAKHUYZEN is in alle opzichten uitmuntend te noemen, het "Hollandsche Landschap", N°. 18, is ook wel fraai, doch de lucht komt mij wat al te wollig voor.

E. BELLANGÉ, "Een avond na den strijd" (Italië), "Eene halte van Zouaven" (Lombardije), en "Een tafereel uit den Veldslag bij Wagram" (1809) zijn drie bewijzen voor het

leelijke van den oorlog. Nu moet ik bekennen dat het zeer moeilijk wordt moderne veldslagen te schilderen. Enorme massa's; in beweging naar een doel, dat zij zelve niet weten; artillerie in de lucht vurende; een terrein van eenige bunders groot; rookwolken van belang; dat alles zijn zaken, niet zeer geschikt voor de plastiek. Met de nieuwe kanonnen en vuurwapenen kunnen legers met elkander vechten zonder dat ze van wederzijden elkander zien, wat kan daar een schilder van maken? In vroegere dagen was dit zoo niet, de korte dragt der wapenen bragt gevechten van man tegen man te weeg, er was strijd, er was vermenging. Elke man gold voor zich zelf meer dan zijne wapens; zoogenaamde moed, overleg en individuele kracht had veel invloed op het verlies of het winnen eener veldslag, elk man was een strijder, maar geen soldaat, en dit bestaat nu zoo niet meer. Daarom zoeken de schilders episodien voor te stellen, die nergens anders toe dienen, dan om den oorlog en de geheele soldaterij te veroordeelen. Aarde gedrenkt door het bloed van menschen, die zich wederzijds verminken en vermoorden zonder dat zij in de verste verte weten waarom en waarvoor, en die welligt niets liever wilden dan elkander hartelijk de hand drukken en gezamenlijk door nuttigen arbeid het geheele menschedom van dienst te zijn. Daar liggen zij die men "braven" noemt, omdat zij zich hebben laten doodslaan!" Helaas! ook ik heb de gruwelen van dien broedermoord van nabij gezien en de invloed der militaire fetischdienst ondervonden en bij die gelegenheid alle mijne illusiën verloren, die men bij mij in mijne prille jeugd omtrent den soldatenstand had opgewekt. Mij is bekend dat, op dit oogenblik, ons Ministerie van Oorlog het maken van vuurkogels is aangeboden, waarmede men op meer dan een half uur afstand, met luttel volk, groote vijandelijke colonnes kan vernielen, althans ze beletten vooruit te gaan. Wat baat daarbij individuele moed? als een goed bediende batterij met 100 man 20,000 man of

veel meer in bedwang kan houden of vernielen? Op zoo'n wijs en ook op zoo'n wijs alleen wordt de oorlog onmogelijk, en kunnen 9/10 van de knappe mannen, die nu als onproductief vegeteren, hunne kracht en wetenschap tot heil der maatschappij gebruiken, dat zij zelve zeer zeker beter zouden vinden.

De oorlog zal steeds vruchtbare akkers in "Woeste gronden", als N°. 28 van S. VAN DEN BERG, herscheppen, en hoe fraai die schilderij ook is, zie ik toch veel liever wat goeds voortbrengende gronden.

De door E. BERGH te Stockholm gezondene "Wrakhoutzoekers op de Zweedsche kust" en "Waterval" zijn zeer mooi; jammer dat de afmetingen der doeken zoo groot zijn, het zijn een paar meesterstukken; het eerste houd ik voor het beste, doch ook het tweede is meer dan verdienstelijk. De schilder zelf stelt het laatste dubbel zoo hoog als het eerste.

Jammer dat die "Marktdag" van J. BERGSI zoo hoog hangt, ik vind het een lief schilderij. N°. 39. van J. BERLIN, "Verlaten", is uitmuntend, dat fluweel en zijde is als "in natura" wedergegeven, het meisje treft u, terwijl het tafelkleed en verder bijwerk met de meeste zorg is behandeld; geen wonder dat dit stuk dadelijk was aangekocht door een kenner, die de kunst weet op prijs te stellen.

Maar ziet, daar valt mijn oog op N°. 7, L. ALMA TADAMA's "Bloemen", dat ik reeds vroeger had moeten bespreken. Bloemen? Bloemengeur! is er iets liefelikers, iets geurigers, iets meer streelends, dan datgene wat ons gevoel met de meeste poëzij moet opvullen, want: men spreekt immers van de geur van het gebed, der onschuld, der deugd, van den lof, der liefde; doch alle beeldspraak ter zijde, het woord "geur" heeft iets geheimzinnigs, het is een prijsvraag. Wat is het toch, dat even als de kleur, even als de muziek op ons zenuwgestel werkt? Inderdaad zijn de drie manifestatiën der lichamen, de *kleurgeving*, de *klank* en de *geur* zeer overeenstemmend, wij zouden er

de *smaak* bij kunnen voegen. Iedereen — d. w. z. zeer weinigen — weet dat de kleuren hunne schaal hebben, even als de klanken, en dat men uit het prisma alle mogelijke combinatiën kan maken, die harmonisch of wanklinkend zijn, even als bij de muziek en de geur. MEN beweert immers, dat twee sterke lichten donkerheid voortbrengen als de lichtgolven zich kruissen!! even als twee schelklinkende toonen elkander vernietigen en stilte veroorzaken? zoo is het ook met de geur. Daarom ruikt men die bloemen niet.

De kleur heeft behoefte aan licht, de klank aan waterstof en de geur aan zuurstof. Een *Chromatomanist* — F. SANTALLIER te Havre reclameert het vaderschap voor dit woord —, heeft een schaal gemaakt voor de toon en de kleur; de muziek en de schilderkunst, die hij stelt als volgt:

Ut. C.	Mi. E.	Sol. G	
<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>	
blauw.	rood.	geel.	
Si. B.	Ré. D.	Fa. F.	La A.
<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>
groen.	violet.	oranje.	groen.

De drie eenvoudige of hoofdkleuren geven de beste harmonie. De kleurmeter geeft voor zuiver wit 8 nuances blauw, 5 rood en 3 geel, even als de toonmeter de C met 8, de E met 5, en de G met 3 deelen aangeeft.

Een ander anagoog, MONTARI, gaat nog veel verder, hij wil willekeurig de lichtgolving in klankgolving omzetten en *vice versa*.

Neem nu aan, dat bij Ut, - blauw - het parfum der jasmin, en geranium behoort; bij Re, dat der violetten, heliotropen en vanille; bij Mi der verveine en acacia; bij Fa, der narcis en hyacinthen; bij Sol, der sering en jasmin; bij La, versch hooi en amber; bij Si, der angelier en nagelen; dan kunt ge juist nagaan, of dat zoo harmonische vrouwelijke figuur ook harmonische geuren inademt.

J. D. BEYNON verdient voor zijne uitmuntende "Paddy-snijder" en "Herder" een compliment. F. BIARD levert ons weder in N°. 45, "De Suppoosten van het Museum

op de Louvre de sluiting aankondigende", een publieklokker, stand en beweging zijn ook hier bewonderenswaardig waar en.... dit betrekkelijk kleine schilderij bevat een geheele geschiedenis. Ik wil trachten u die mede te deelen zooals ik die heb hooren vertellen, of ze waar is weet ik niet. Beschouw echter vooraf die beide personen links op den voorgrond. De een is oogenschijnlijk ontevreden, de tweede echter, wiens oogen zoo even van onder den rand zijner hoed gluren heeft wanhoop op zijn gelaat. Dit zijn de beide helden van mijn verhaal.

Luister.....

Op een treurige achterkamer legt een jong nog onbekend schilder, die wij BOMBAAR zullen noemen, de laatste hand aan eene "Magdalena in de grot".

Hij zingt terwijl hij werkt en houdt slechts nu en dan op om zich zelve, luide, te prijzen en zijne tevredenheid over zich zelf te kennen te geven. — Wat ik daar gemaakt heb is dood eenvoudig uitmuntend, TITIAAN en CORREGIUS, REMBRANDT en RUBBENS zijn geënfonceerd! — Het is mooi! En dan te denken dat SALMON, die uitpomper, geen *f* 100 voor zoo'n meesterstuk geeft. Heere! Heere! wat duurt het lang eer dat er een Bethlehemsche kunstkoopersmoord geschiedt! — Er wordt geklopt. — Binnen! Een flink gebouwd, nog al gezet jong mensch treedt in, die op hartelijke wijs BOMBAAR de hand schudt.

— Kijk! dat 's goed van je, HERMANS, hoe kom je hier?

— Ik had zoo'n idee van klimmen, en klom liever naar u dan naar de torenspits.

— Braaf! Zie dat je iets vindt waar je op kan zitten.

HERMANS plaatst zich zoo goed en kwaad als dat gaan wil op een zeer wrakke stoel.

— Blijft gij altoos in de lucht wonen?

— Wat zal ik doen.... *no* rijksdaalders.

— Schilder zoo als ik, plezierige elegante stukjes naar de mode en je krijgt zooveel geld als je wilt.

— Dat kan ik niet.

De schilder naar de mode beschouwt "de Madeleine".
— Sakkerloot, er is talent in dat werk, jammer dat je er niet meer partij van weet te trekken.

— Dit is wel mogelijk.

— Neen, dat is zoo. Met die schilderij blijf je zitten, man! die zondares is te fijn, te mager. Je hadt er een mooie blonde vrouw van moeten maken.

— Waar bleef dan mijn expressie, mijn sentiment. Ik schilder geene chanteuse.

— En waar blijven de bankjes van 100 en van 1000? en een vrolijk leven?

— Drommels, ik doe het niet om geld... dat ik zoo noodig heb, dit is nu eenmaal zoo en niet anders.

Een tweede persoon treedt het atelier binnen, het is de koopman SALMON, die zijn dagelijks bezoek aflegt.

— Een leelijke vrouw! die schilderij raakt gij niet kwijt.

— Dus gij geeft er geen honderd pop voor?

— Geen twintig.

— Welnn, dan zal ik het houden!

— Dat wil ik wel gelooven. Maar zeg eens, mijnheer HERMANS, krijg ik niet spoedig weder wat van u? Ik heb mijn laatste stuk van u verkocht, "de Val der onschuld". Ik kreeg er *f* 2000 voor.

— Ik heb nu twee kleine stukjes onderhanden, "Madame de Pompadour naar bed gaande", en "Madame Dubarry opstaandè".

— Perfect, zij zijn verkocht. Ik neem ze.

Twee maanden later brengt BOMBAAR zijne "Madeleine" op de tentoonstelling, het stuk wordt slecht geplaatst, niemand ziet het.

Bij het sluiten der tentoonstelling ontmoet HERMANS zijn vriend BOMBAAR, afgezonderd en in gedachten onder zijn schilderij staande.

— Nu heb ik u gesnaapt, *gij* verdringt "Publiek" bij uwe "Madeleine".

— Beste HERMANS, zegt BOMBAAR met schitterend vuur

in zijne oogen en in vreeselijk opgewonden toestand, — geloof mij, mijn werk is een meesterstuk; de dag der regtvaardigheid zal aanbreken, sterf ik vóór dien tijd, dan zal mijn geest de triomf genieten en uwe geest zal er getuige van zijn...

Een paar jaar daarna was BOMBAAR dood en onbekend begraven. Zijne "Madeleine" was van den zolder naar den kelder verhuisd. De bewoner had het meesterstuk omgekeerd tegen een groot gat in den muur gespijkerd, want volgens zijne vrouw was het een zeer *indécente* voorstelling. Bij die gelegenheid had een spiritualist of een medium eene zucht kunnen hooren, voortkomende uit de ziel van BOMBAAR, die zich aan zijne schilderij had gehecht.

Ook HERMANS stierf en werd met pracht begraven. Zijn inboedel werd verkocht en de minste zijner schilderijen met verbazende sommen betaald.

De beide geesten BOMBAAR en HERMANS ontmoetten elkander op de veiling, toen er juist eene belangrijke som voor de "opstaande Dubarry" was geboden.

— Wat zegt ge daarvan, oude BOM?

— Ik heb nooit de dwaasheid van sommige liefhebbers betwist, die zich aan mode-schilderijen houden.

Nog een paar jaar later ontdeed zich de eene liefhebber voor, de andere na, van de stukken van HERMANS tot betrekkelijke spotprijzen. Op een goeden morgen, dat de "Madeleine" bij gelegenheid van schoonmaken hare plaats aan den muur verlaten had, komt een kunstkenner in het onderhuis en heeft met een enkelen blik de waarde van het stuk gezien. Hij laat als bij toeval zijn oog op een eikenhouten kistje vallen, dat geen daalder waard was en biedt er Tien gulden voor. De kelderbewoner zich verbeeldende dat het veel meer waarde moest bezitten, vraagt vijftig.

— Dit is te veel; hebt ge niet nog wat anders, wat is dat voor een lap doek?

— Een naakte vrouw, die zich met hare haren kleedt.

— Als ik dat er bijneem geef ik vijftien gulden, geen cent meer. — Genoeg, hij koopt het kistje voor twintig gulden met het doek er bij.

— Ik neem alleen het portret mede, het kistje zal ik wel laten halen.

Dit moet hij nog doen.

Geen veertien dagen later wordt BOMBAAR's "Madeleine" tot een enorme prijs verkocht voor een Rijks Museum, terwijl de mode-schilderijen van HERMANS niet meer worden aangezien.....

Sedert waart de geest van HERMANS rusteloos rond, in honderde ateliers zoekt hij de kunstenaars tot het bevredigen van wansmaak, geld- en eerezucht op te wekken, hoewel zij zodoende na hun dood spoedig zijn vergeten. Die van BOMBAAR echter komt slechts bij enkele uitverkorenen, die hij waardig keurt om na hunnen dood in hunne werken te blijven voortleven. Van daar waarschijnlijk die massa middelmatige en dat minder getal sublimie schilderijen.

J. W. BILDERS schonk ons weder een paar heerlijke "Gezigten" onder N°. 48 en 49. B. J. BLOMMERS heeft "de Kinderen van den Visscher" allerlieftst wedergegeven. Ook zijn N°. 53, "aan het Strand" is zeer goed, zelfs beter uitgevoerd, naar het mij voorkomt, dan het eerste. Het "Boschrijk Landschap" van J. W. v. BORSELEN is mooi van kleur en toon en in alle opzichten de eer waard die het te beurt is gevallen, van door het Rijk te worden aangekocht. Het "Landschap in Stompwijk" is ook een zeer goed schilderij.

Of het aan mij ligt of aan den schilder, ik weet het niet, maar ik vind "de St. Pieterskerk te Leiden" van J. BOSBOOM, ondanks de goede kwaliteiten, minder schoon dan vroegere stukken van dien meester, die mij nog

voor den geest staan "De Schipbreukeling", N°. 61, van H. BOURCE heeft mij getroffen. Er is degelijkheid in die voorstelling. Vrees en hoop is zichtbaar op het gelaat van die visschersfamilie, die als de echte navolgers van CHRISTUS, ook onder de zwarte negerhuid een mensch, de schoonste schepping van God, erkennen en helpen. Bij geen der figuren is onverschilligheid op te merken, allen zouden zoo gaarne medewerken om hunnen natuurgenoot weder tot het leven op te wekken. Gevoel en kunst is hier vereenigd. Ook N°. 62, "de Rendierkudde", is zeer verdienstelijk en levert het bewijs dat hij de natuur in alle opzichten ernstig heeft bestudeerd. Met genoegen constateer ik de vooruitgang van R. BURNIER; zoo voortgaande zal hij eenmaal een sieraad onzer schilderschool worden.

N°. 83, "de Kraamvrouw", van H. J. BURGERS, heeft uitmuntende eigenschappen, bij, altoos naar mijn oordeel dat ik steeds voor beter geef, vele gebreken in de voorstelling. Kunstmatig jagt maken op effect is zeker wel de aanleiding om dat venster *in* het kraambed, of het kraambed *voor* of *onder* het venster te plaatsens. De tegenstelling van die jeugdige flinke en op zoo landelijke legerstede liggende moeder, bij die oude vrouw met verschrikkelijk ingevalen gelaat, is wel wat groot en geeft een onaangename indruk. Dat grootje had er beter uit kunnen zien. Ik meen echter te durven zeggen, dat dit werk van onvermoeiden arbeid en zucht tot vooruitgang getuigt. J. A. CANTA heeft een paar flinke stukken, N°. 89 en 90, geleverd. Dat van G. CASTAN munt uit door breeden stijl en flinke opvatting. De "Schaakpartij", N°. 92, van TH. CERIEZ, is een zeer geestig schilderijtje. De "Koeijen uit de weide terugkeerende", door F. COGEN, zijn uitmuntend; jammer echter dat de lucht zoo weinig natuurlijk is. Van R. CRAAYVANGER, N°. 100, durf ik niets anders zeggen, dan wat hij zelf zegt: "Komen en Gaan". De beide stukken van A. DE CRAMER zijn onverbeterlijk van

beweging en kleur, althans N°. 100, "het Bloemenmeisje". Bij N°. 104 heeft C. CUNAEUS ons eene zeer aangename voorstelling van zijne jagtliefhebberij gegeven, en, zie ik goed, dan is die eene jager daar bepaald beter op zijn gemak, dan toen hij die doffe groote hond, zoogenaamd St. Bernard, welligt uit caprice van een liefhebber van . . . groote honden moest schilderen. Ook "Wartoe" is een lief stukje.

Mij dunkt de kunst had er niets bij verloren, als R. DAHLEN dat "Rijtuig", N°. 108, in den regen had laten staan zonder er notitie van te nemen. L. DANSAERT is een schilder van onbetwistbare verdienste, hij vereenigt vatbare wilskracht met zeldzaam voorkomend afwerken. Hij *détailleert* met verwonderenswaardige fijnheid en zijne figuren zien er uit als levende photographiën. Hij beoefent het réalismus en toch is hij geen réalistisch schilder. Ik geloof dat dit de grootste lof is die ik hem kan geven. N°. 113, van H. DAURIAC bevat mij niet, die "Grootmoeder en Kleindochter" zijn zoo in het nieuw gestoken, alles wat hen omringt is zoo keurig netjes, als of alles zoo pas uit den winkel gehaald, zoo pas van den werkmans is gekomen. Dit schilderij is veel te *mooi*. N°. 114 bewijst dat hij beters leveren kan. Die "Jonge Weduwe" is charmant; zijne andere twee stukjes zijn onbeduidend.

III.

F. Debruycker. — W. A. van Deventer. — J. F. van Deventer. — G. Eggers. — P. Tetar van Elven. — Paul Tetar van Elven. — L. J. van Erven Dorens. A. van Everdingen. — A. Eversen. — J. Fabius JCzn. — D. O. L. van Frankenberg. — H. L. Frischke. — P. J. C. Gabriel. — B te Gempt. — J. C. Greive Jr. — J. Grund. — W. Gruyter Jr. — Mevr. A. Haanen. — A. C. Hazen. — E. van Heemskerk van Beest. — F. Hengsbach. — G. Henkes. — J. A. Heijermans. — M. Heyl. — J. Hilverdink. — J. J. A. Hilverdink. — E. A. Hilverdink. — G. J. Hoffman. — H. Hollander Czn. — Mevr. A. Immerzeel. — J. Israëls. — Mevr. E. Jerichau, geb. Baumann. — D. J. H. Joosten. — H. F. C. ten Kate. — M. ten Kate. — Mevr. A. Kindt. — M. Kladt. — W. de Klerk. — P. C. F. Kluyver. — L. de Koningh. — E. Koster. — J. H. van de Laar. — C. Landelle. — A. Lapito. — A. Laroche. — J. van Leries. — L. Lingeman. — D. van Lokhorst.

"Les temps sont proches ou il vaudra mieux avoir pour soi une bonne cause qu'une armée formidable", zeide de Baron JEROME DAVID, den 28sten Januarij 1864, in de zitting van het Wetgevend ligchaam in Frankrijk. Nauwelijks was er, eenige jaren geleden, een tijdvak aangebroken (1844—46), waarin men begon te gelooven, dat de oorzaken der oorlogen voor goed zouden worden weggenomen, of spoedig werd dit schoone vooruitzicht vernield: Het licht, dat over die groote vraagstukken was verspreid door belangrijke discussiën der societeiten van "de vrienden des vredes" zoowel in de Vereenigde Staten als in Engeland, scheen in den geest der natiën te zijn doorgedrongen. Ten gevolge der doortastende pogingen van WORCESTER, BARRIET, STURGE, SELTON en ROCHE

FOUCAULT, begonnen de volkeren zich onderling te verstaan, en eindelijk te begrijpen, *dat zij tot onderling welzijn die krachten moesten gebruiken*, die zij tot nog toe alleen gebezigd hadden om verwarringen te scheppen en kwaad te doen.

Helaas! het jaar 1848 naderde en ziedaar, eensklaps komen als uit den grond mastbosschen van bajonetten te voorschijn, waarvan de akelige schittering de toekomst met ontzettenden menschenmoord bedreigde. Overal werden vloten uitgerust, ligtingen gedaan, en weldra hoorde men niets dan het sombere, akelige en barbaarsche tromgeroffel.

Ook voor mij hadden die klanken eenmaal eene hoogere beteekenis. De krijgsmuziek kon mijne geestdrift opwekken. Het wapengekletter en de begoocheling door duizenden aan duizenden medegedeeld, veroorzaakte bedwelming, die meermalen moord en roof, op groote schaal gepleegd, wettigde... Hoe dikwerf heb ik later dat kwalijk geplaatst eergevoel op andere wijze beoordeeld.

Doch ook ik was toen niet wijzer. Later was en bleef oorlog bij mij een gruwel, zelfs in 1848.

Het was en bleef bij geene vermeerdering van militaire wapenschouwingen, van soms nietsbeduidende parades, om door het pralen met schitterende costumes, als het ware theatrale voorstellingen te geven, *die*, volgens mijn idéé, *zoo kostbaar en armoe vervekkend zijn*; neen, het was wel degelijk opwelling van nieuwe wezenlijke ijverzucht en haat; de geessel van tweedragt en vernietiging mishandelde ons op nieuw, en de afgrijsselijke Daemon van den oorlog slingerde zijne brandende toorts over vele streken van Europa.

Wat is er toch gebeurd, dat in zoo kort een tijdsverloop de algemeene neiging tot vrede en rust zoo plotseling voor nieuwe oorlog en woelingen heeft plaats gemaakt? Wie hebben er dan toch belang bij, om die algemeene zinsverbijstering of zinneloosheid onder de volkeren op te wekken?

Het is hier de plaats niet om dit te verduidelijken, welligt kan elk denkend lezer die vragen zelf beantwoorden.

Intusschen mogen de apostelen des vredes niet stilzitten, zij mogen zich niet laten ontmoedigen door het voortdurende kwade, dat zij rondom zich zien voortzetten. Zij mogen niet sluimeren bij eene, soms tijdelijke, schorsing van het WARE regt. Zij moeten integendeel hunne stem met al hunne kracht tegen die wanordelijkheden verheffen. Daarom leg ook ik de pen niet neder, al weet ik, dat mijne zwakke stem vooralsnog van weinig invloed op de ongelukkige denkbeelden van de het soldatisme voorstaande individuen is.

Oorlog! Soldaterij! Wanneer zal die naam uit alle woordenboeken verdwijnen? Uwe eeuwige beteekenis is BARBAARSCHHEID.

Doch... al schreef ik boekdeelen over de bloedloting en de bloedwet, ik zou niet zoo in het vleesch snijden als F. DE BRUYCKER van Antwerpen, dit in zijn N°. 117, "de Blanke Slaaf", heeft gedaan. Dit bevat al mijne artikelen, die ik sedert jaren tegen de conscriptie in het bijzonder en de oorlogszucht in het algemeen schreef. Het is "de zwarte vlek op menschelijke vrijheid, beschaving en de leer van Christus" aanschouwelijk voorgesteld. Het hoofdprincipe der grondwet: "Allen zijn gelijk voor de wet", wordt hier als het ware gelogenstraft. In vroegere dagen reeds heb ik het volgende gezegd: "De rijke burger ontwijkt den zwaren last van de militaire dienst met een weinig gelds en de arme alleen wordt met de verdediging van het vaderland en het bewaren der orde en vrijheid belast... Aardige toestand! Immers hij die het meest bij het veranderen der politieke gesteltenis van het land zou verliezen, de welvarende burger in één woord, stelt een plaatsvervanger om het kostelijkste en heiligste dat

hij bezit, de vrijheid en de onafhankelijkheid te bewaren....

“Zekerlijk bezit de werkman een even diep gevoel voor de vrijheid en onafhankelijkheid zijns vaderlands als de rijke, maar gij, wetgevers, zijt gij niet bevreesd dat, ten lange laatste, de zware militaire last, die enkel op den werker en den kleinen burger weegt, te zwaar zal schijnen voor dezen, die hem moeten dragen....”

Doch wenden wij onze blikken van deze sombere beelden af, en laten wij de uitvoering van die voorstelling eens bezien. Het geheele schilderij is waarheid, en dit wel zoo sterk, dat als men zich de moeite geeft om eenige minuten in dat vertrek te turen, de figuren ons als levend en handelend voorkomen. Bravo! F. DE BRUYCKER! Geen uwer kunstbroeders heeft hier zijn gedachte en gevoel zoo meesterlijk wedergegeven. Gij moet even als ik van de gloeiende onregtvaardigheid der bloedwet diep, diep overtuigd zijn om zóó te schilderen. Dit denkbeeld komt uit hooger sferen.... Ook de beide anderen, N°. 118 en 119 zijn een paar heerlijke stukjes.

Het “Gezigt op Katwijk”, door W. A. VAN DEVENTER, is even fraai als de drie N°. 128—130, van J. F. VAN DEVENTER. Zij handhaven volkomen hunnen roem. G. EGGERS zond onder N°. 139, “Portret van een hondje”, dat zeer mooi is. P. TETAR VAN ELVEN gaf een paar flinke doeken te zien; N°. 140, eene “Moskee en Koffijhuis te Kairo”, is een goede schilderij, N°. 141, “de Verkoop van schilderijen” is geestig opgevat en zeer aangenaam wedergegeven. Naar mijne meening zijn deze beide stukken een bewijs, dat hij bij voortduur naar meerdere volmaking streeft.

Onder de stukken van PAUL TETAR VAN ELVEN is onder N°. 145 “Dido” voorgesteld. Omtrent deze vrouw, door de Carthageners na haren dood goddelijke eer bewezen, zijn mij twee mythes bekend, die nog al verscheiden zijn. JUSTIN verhaalt, dat Dido of Elissa, dochter van

Mutgo, koning van Tyrus, zuster van Pygmalion, met haren oom Acerbas, priester van Hercules, huwde, die door Pygmalion werd vermoord. Dido verborg hare smart en haat, en veinsde zich bij haren broeder te zullen vestigen, en hare schatten mede te brengen. Op het vaartuig dat haar en haren rijkdom vervoerde, had zij zakken met zware steenen geladen, die zij in zee liet werpen. De dienaren van Pygmalion, wanende dat zij haar vermogen had weggegooid, dorsten niet terug te komen en vlugten met haar. Zij landde op de kust van Afrika, alwaar zij Carthago stichtte en zich om het leven bragt, toen Yarbas haar gedwongen had hem te huwen. VIRGILIUS geeft een ander verhaal. Hij noemt Dido dochter van Belos, die zich met hare zuster Anna door de vlugt aan de wreedheden van haren broeder Pygmalion onttrok en op de kust van Afrika Carthago bouwde, waar zij Sicheus trouwde, die overleden was, toen Æneas op het strand werd geworpen. Jupiter gaf hem last te vertrekken om aan de jalouzy van Yarbas een eind te maken, waarna Dido zich zelf doodde. Æneas ontmoette haar later in de onderwereld, vereenigd met haren eersten man. — Bij VIRGILIUS is echter door de zamenbrenging van Æneas en Dido een anachronisme van drie eeuwen ontstaan, want Dido verliet Phenicië 247 jaar na den Trojaanschen oorlog. De door VAN ELVEN geleverde voorstelling is dus waarschijnlijk eene geheel vrije vertaling der vier laatste regelen van het in de Catalogus voorkomende vers van DELILLE. Wat zal ik van deze schilderij zeggen? Ik heb reeds meermalen beweerd dat men, althans in den laatsten tijd, tafereelen, ontleend uit de oude geschiedenis of aan de mythologie, voorgesteld ziet op eene wijs, dat men de voorstelling moeilijk kan begrijpen. Ik verg dus daar niet anders van, dan correcte teekening en beweging, goede kleur en zorgvuldige uitvoering. En die vind ik hier wel.

Hoewel L. J. VAN ERVEN DORENS geen nieuwelings op

onze tentoonstellingen is, heeft hij mij toch verrast met zijne drie schilderijen. Ik althans kan mij niet herinneren zulk uitmuntend werk van hem te hebben gezien als zijn N°. 148, "Huisselijk geluk". Mogt zijn denkbeeld hier of daar wat prozaisch worden gevonden, de uitvoering is meesterlijk: ook N°. 150, dat "fantaisie-kopje" is allerliefst.

De 4 stuks, N°. 155 à 158, van A. VAN EVERDINGEN, komen mij voor wat valsch van kleur te zijn. Ik verbeeld mij harmonischer werk van hem te hebben gezien. Zijne "warme Septemberdag", zijn "Gezigt in het Gein" en zijn "Morgen" staan mij nog levendig voor den geest, die stukken droegen het deftige en solide cachet der réaliteit. Ook in deze, nu gezonden, natuurtafereelen is veel schoons, doch de kleur bevalt mij minder. — A. EVERSEN heeft als altoos weder zijn best gedaan. Hij blijft de bescheiden kunstenaar, die geen jagt op effect maakt, maar trouw wedergeeft wat hij ziet. J. FABIUS J.CZN. geeft ons weder voorstellingen naar zijne eigenaardige, niet onverdienstelijke, opvatting te aanschouwen. N°. 176 en 177, "de Ruiker" en "Moederzorg", van D. O. L. VAN FRANCKENBERG, zijn een paar zeer goede schilderijen, zij dragen blijken van voortdurende studie.

H. L. FRISCHKE zond ons een "Landschap in het Hartzgebergte, dat zeer vele goede kwaliteiten bezit; maar ziet eens N°. 179, "de Woning van den Landbouwer", door P. J. C. GABRIEL, is dat niet de natuur trouw wedergegeven? Zelfs N°. 180 en 181, dat eigenlijk slechts schetsen zijn, vind ik vol waarheid, al bevalt mij het onderwerp minder.

Op B. TE GEMPT ben ik boos, dat hij zoo veel plaats inneemt met de voorstelling van een hond, die zoo als hij daar staat, niet anders is dan een machine ten gebruike van de menschen. Hij, de kunstenaar, die in de beesten wat anders ziet dan machines, zend ons dien grooten... slagters- of werfhond! Ik vergis mij, er staat in de Cata-

logus: "Hond van den St. Bernard", dat wil zeggen, een intelligent dier, dat, wie weet hoeveel, menschen uit de sneeuw heeft gered. Of nu het model van dit conterfeitsel zich ook jegens het menschdom verdienstelijk heeft gemaakt, weet ik niet, maar ik weet wel dat hij verscheidene kunstliefhebbers meer genoeg zou hebben gedaan met die prozaische voorstelling te huis te houden, en ze te vergasten op meer geestige voorstellingen uit de dierenwereld, die hij zoo goed heeft bestudeerd. Die groote, voor mij, ... leelijke... het woord is er uit... hond, schijnt invloed op zijn ander werk te hebben uitgeoefend, want zijn N°. 189 behoort ook niet tot de fijne opvattingen van den verdienstelijken kunstenaar, N°. 186 en 187 zijn een paar stukken, waarin men zijne meesterhand erkent.

Indien ik uit de drie stukken, door J. C. GREIVE Jr. geleverd- N°. 192, "de Visschersvloot op het Y" — 192, "Decembermiddag op het Y" — en 194, "Gezigt bij Culemborg", eene keus moest doen, zou ik het laatstgenoemde bepaald kiezen, doch mij tevens smartelijk beklagen, dat ik de twee anderen daar niet bij hebben mogt. Alle drie verschillend, maar alle drie even schoon. Geen wonder, dat de twee laatstgenoemden dadelijk koopers hebben gevonden. Reeds lang hadden de meesterwerken van zijne hand succes, doch hij schijnt het bewijs te willen geven dat hij zijn vak begint te kennen door zijne schilderijen hoe langer hoe meer te perfectionneren, zonder in het kleingeestig afwerken te vervallen. Dit werk heeft mij aangename oogenblikken verschaft.

Verlaten wij voor een oogenblik dat water en die vaartuigen en laten wij ons bij die "Muziek-repetitie van Hongaarsche Zigeuners", door J. GRUND, eens verpoezen. Die kunstenaars in de open lucht zijn wel degelijk zoo in hun doen en laten als GRUND ze heeft voorgesteld. Er is waarheid in die groep, ze is niet te mooi, niet te leelijk wedergegeven. Het zijn echte straat-virtuozen, die reikhalzen om in een Café chantant te worden opgenomen.

Bij N°. 201 herkent men bij den eersten oogopslag het penseel van W. GRUYTER Jr. In 1865 heeft hij ons eene dergelijke compositie van veel minder omvang doen zien, die algemeen werd geroemd en waarbij ik mij beklaagde dat dat stuk door een Engelschman was aangekocht en geene plaats in een onzer musea of kabinetten had gevonden. Nu jammer ik om dezelfde reden, want al is N°. 202 in mijn oog al weder beter geschilderd en inderdaad mede een der beste schilderijen in dit genre te noemen, zoo als dan ook de Rijks-commissie schijnt begrepen te hebben door dit stuk aan te koopen, had ik het meer eigenaardig gevonden dat zij de "VII Provinciën" had aangekocht, al was het alleen maar tot herinnering aan de tijden, die men die van "brutaal geweld" wil noemen en om den schilder voor *zijn* nationaliteitsgevoel eene nationale beëlooning te geven door aan zijn werk eene duurzame en blijvende plaats te verzekeren. Doch stil... ik hoor daar achter mij zeggen: "nog nooit heb ik zooveel echt Bataafsche vlaggen zien wapperen." En, dit is waar, *alle* vlaggen en vlaggetjes waaijen dat het een lust is om te zien. Het is alsof Boreas en Notus, Eolus en Zephir zich er een genoeg uit maken, die echt nationale kleuren te streelen. N°. 203, "op de Reede van Vlissingen" is een zeer goed schilderij, dat eene goede plaats in eene goede verzameling verdient. Als deze kunstenaar zijn eigen idéén volgt en zich niet door... omstandigheden laat influenceren, kan hij hoe langer hoe meer tot sieraad onzer school strekken.

Heeft GRUYTER's "VII Provinciën" mij, helaas! weder aan verwoesting en vernieling doen denken — Chatham — zoo stemden mij N°. 209 en 210, van Mevr. A. HAANEN, tot rust en vrede. Ziedaar bewonderenswaardige voortbrengselen der natuur: de mensch is in staat om uit zelf en hebzucht het schoonst geschapene te verwoesten en te vernielen, maar een enkel boomblad, eene enkele bloem kan hij met al zijne verwaandheid van kennis en weten-

schap niet te voorschijn brengen. Dit kan God alleen, Mensch, hoe nietig zijt gij.

Toen ik voor N°. 219, van A. C. HAZEU, "Gezicht in de Veenen van Noord-Holland bij vroegen morgen", mij stond te verlustigen, hoorde ik nevens mij: "och, dat's een flaauwe schets." — Mooglijk was het de schilder zelf, die zich zoo uitdrukte, ik ken hem niet persoonlijk. Mooglijk beoordeelt hij zich zelf niet goed en hij heeft ongelijk. Schetsen! goed. Maar... in de Louvre bevinden zich ook schetsen. "De Vogelvanger" van RUBENS, eene schets; zijn "Tournooi", eene schets; zijn "Kermis", eene schets; alle landschappen van REMBRANDT, schetsen!!! — Maar die schetsen zijn meesterstukken, naar kleur en gevoel. Zeg mij eens, gij allen, die u kunstkenner noemt, waar is de grens, die de schets tot eene schilderij doet overgaan? Zijn er schilderijen die geheel *af* zijn? Kan men een schilderij ooit afmaken? Onwillekeurig denk ik dan aan de rapen van WIERTZ, mijnen, helaas! te vroeg ontslapen vriend, en aan zijne *patientio type*. Ik vind dat stuk van HAZEU zeer goed, even als N°. 220, en houd mij overtuigd, dat men bij goed beschouwen zijne schilderijen geene schetsen zal noemen.

E. HEEMSKERK VAN BEEST, N°. 222, "Gezigt van de Zuiderzee op het IJ en Amsterdam". Ziedaar nu een woelend water dat schittert van vorm en kleur, dat meereendeels serieuze kwaliteiten bevat. Ik vind daarin, natuur, kunstgevoel en waarheid. Dit is geen gedistilleerd *rivier*-, maar wel degelijk Zuiderzee-water, men herkent het aan de densiteit, zonder dat men een araeometer noodig heeft. Ook N°. 223 is flink opgevat en trouw wedergegeven; men hoort die zware golven rollen en bruisen, en men gevoelt zoodanig hunne kracht, dat men blij moet zijn ze in de lijst te zien wegsterven. Als H. v. B. op een goeden morgen zijne luchten met dezelfde superioriteit zal behandelen als het water zijner zeeën, dan zal hij de grootste perfectie in dit genre nabijkomen.

Het Zwitsersch Landschap, N°. 231, van F. HENGBACH, "Monte Rosa in het dal van Angus", is een mooi, talentvol schilderij. N°. 232, "de Verlatene", van G. HENKES, komt mij wat zwart voor, vergelijk daarmee eens N°. 39, van J. BERLIN, en gij zult een groot onderscheid in kleur en opvatting vinden.

J. A. HEIJERMANS noemt zijn N°. 236 "Ongeduld". Het stelt eene jonge moeder voor, die haar kind te eten zal geven. Dit onderwerp is een goed gekozen; de goede smaak wordt niet gekwetst door platheid; het is eene eenvoudige handeling, zeer geschikt om de uitdrukking van het gevoel waar te nemen. Hebben wij allen niet wel eens gezien dat eene moeder haar kind te eten gaf? Hoe 'n aardig gezicht levert soms die episode uit het familieleven! Het kind heeft eetlust, het is ongeduldig, het werkt met zijne kleine handjes, en met zijne kleine voetjes trapt het heen en weder. En toch, het eten is nog te warm, het moet koud worden; om de kleine hongerige afleiding te geven tracht de moeder het aan de praat te houden of zingt het iets voor. Ziedaar nu eene gedachte, die men op verschillende wijze kan voorstellen, de nuances zijn onuitputbaar in de natuur, en gij hebt het onderwerp voor eene schilderij dat iedereen zal behagen, door juistheid van opmerking en getrouwe teruggeving.

M. HEYL heeft een paar goede "Landschap- en Boschgezigten" geleverd, uit Gelderlands schoone oorden. Ik heb meermalen bij kleurlooze bliksemstralen, besneeuwde bergtoppen gezien, die er uitzagen als spooken of geesten, door het ratelen des donders opgewekt. Ik heb het vlakke land gezien met lazursteen overdekt, omzoomd door sombere groene bosschen en boomen met goud en vruchten beladen. . . . Welnu, ik durf ronduit zeggen, dat die vreeselijke natuurafereelen, of de voorstelling daarvan op kolossale schilderijen niet meer indruk op mij hebben teweeggebracht dan de soms zoo mysterieuse natuur en melancholische lucht in ons landje; zij zijn mij dikwerf minder

poëtisch voorgekomen dan de omstreken van Amsterdam op zekere uren van den dag of bij den avond.

De omstreken van Amsterdam zeg ik! Helaas! sedert hoelang heb ik daarvan niet kunnen genieten! En toch bewoon ik die stad, waarin ik werd geboren en opgevoed; mijne vroegere wandel- en watertogtjes staan mij nog zoo levendig voor! Vooral die uitstapjes over het IJ nademiddag bij warme zomerdagen. Geboeid aan mijn schrijftafel, altoos werkzaam voor algemeene belangen¹, waaronder eigenbelang moest lijden, bleef mij geen tijd meer tot uitspanning, ja ik moet de uren, die ik tot het schrijven dezer beschouwingen noodig heb, aan andere *dringende* bezigheden en gewone rust ontwoekeren, hetgeen intusschen voor mij een werkelijk genot is. Terwijl de massa zich naar muzikfeesten of andere verzamelingen van menschen begeeft, ontruk ik nu en dan een uur tijd aan mijnen arbeid, en aanschouw op zomer- en herfstavonden het eeuwige nieuwe schouwspel van het ondergaan der zon: die natuurfeesten zijn plegtigheden, waartoe God den kunstenaar en den denker noodigt, en. . . . in mijne jeugd dacht ik dit te worden. . . . de jeugd! . . . zij is immers vol illusiën.

N°. 240, van J. HILVERDINK, "Gezigt op de Middellandsche zee" bevat mij minder dan N°. 242, van J. J. A. HILVERDINK, een "Gezigt op de Maas". Van de beide stukken door E. A. HILVERDINK geleverd vond ik het "Gezigt van de Oudeschans op de Joden-Houttuinen" het beste. Het "Strandgezicht te Scheveningen" door G. J. HOFFMAN, is wel wat ijl, de lucht had ook met meer zorg kunnen worden behandeld. "Grootmoeders Verjaardag", van H. HOLLANDER CZN., is een zeer verdienstelijk schilderij.

¹ Zie op den Omslag.

MEVR. A. IMMERZEEL heeft bij N°. 261, “eene Uitdra-gerij in Thun”, een superber stuk geleverd.

J. ISRAËLS heeft *mij* teleurgesteld. “Huiswaarts” roept hij ons uit de Catalogus toe, en ik had wel lust om daar-aan gevolg te geven. Het door hem vervaardigde is een vrij groote schilderij, en dit zegt veel, als wij over zulk een kunstenaar spreken. Het is eene eenvoudige voor-stelling uit het landleven, in eene landstreek waar ge maar wilt. Op den voorgrond een bok of geit op eene soort van drassig gras, die, als hij of zij niet door *force majeure* binnen den cirkel moest blijven, het beest tot voeding zeer beperkt aangewezen, zeker niets liever dan “huis-waarts” wilde keeren. Een beetje verder een daglooner, gevolgd door eene vrouw, op den eenzamen bijna vlakken zandweg; een door de laatste straalbrekingen der reeds ondergegane zon nog even verlichte horizont. Ziedaar den geheelen inhoud. Het landschap, want dit is het eigen-lijk, is breed en stout behandeld, de beweging der beide figuren uitmuntend, maar, als ik het aan een schilder van zooveel talent mag zeggen, dan vind ik bij de schrale gedachte de voorgrond bedroefd weinig afgewerkt. Ter-wijl enkele landschapschilders blaadjes, bloempjes en gras-halmpjes doen zien op afstanden, waar de détails zelfs het scherpst gezig moeten ontgaan, zijn er anderen die die détails geheel wegcijferen, zelfs bij de vlak voor het oog liggende partijen. Het eene systeem is even onwaar als het an-dere; de kunstschilder dient evenmin voor de met opti-sche instrumenten gewapende oogen te werken, als voor de mijopen. Het ontbreken van afwerken tot op zekere hoogte noem ik een gebrek in schilderijen; bijgevolg ook bij dit stuk, hoewel ik door verscheidene liefhebbers dit schilderij in alle opzichten heb hooren prijzen. Genoeg, om met juistheid het uitwendige der zaken terug te geven is het werk van elk geschikt kunstenaar; maar om het inwendige of liever de bezielende gedachte te doen gevoe-len, en hetgeen zich in die uitwendige voorstelling be-

vindt, te doen begrijpen, is slechts aan weinige uitverko-renen gegeven. ISRAËLS kan dit, als hij maar wil, zijn penseel heeft eene buitengewone kracht.

Van de door MEVR. E. JERICHAU, geb. BAUMANN, N°. 263 à 268 kan ik niet anders zeggen, dan dat zij allen zonder onderscheid het cachet van meesterstukken dragen. “De Schipbreukelingen op de kust van Jutland” zijn uitmuntend geschilderd, die arme kinderen slapende, degelijk en vol gevoel daargesteld. Teekening en kleur van die Deensche boerinnen in de kerk zijn zoo waar als ze maar kunnen. Die vrouw is geen “artiste faineant, die in een paar da-gen haar werk voor af houdt. Het is de eenige vrouw, die in dit genre op deze tentoonstelling uitmunt. N°. 271, “Dood wild”, van D. J. H. JOOSTEN, ziet er heerlijk uit en zal menig liefhebber doen watertanden. Het “Gevaar-lijk gezelschap” van H. T. C. TEN KATE, hoe schoon ook uitgevoerd, kan mij om de voorstelling niet bevallen. Ik ben een natuurlijk vijand van het soldatisme, en kan het nimmer, op welke wijs ook voorgesteld, mooi vinden. Barbarisme, roof en moord blijven leelijke zaken, onder welken vorm of met welk costume die ook worden bedre-ven. N°. 275, van M. TEN KATE, komt mij voor van minder gehalte te zijn dan wat ik vroeger van hem heb gezien. In de “Vriendschappelijke overeenkomst”, van MEVR. A. KINDT, meesterlijk geschilderd, ligt eene les voor sommige politieke tinnegieters, zij kunnen daaruit zien hoe het loopt als zekere partijen zich coaliseren.

M. KLADT, N°. 282, “de Plegtigheden des Doops in een der districten van Rusland”, levert het bewijs van zucht tot uiterlijk praalvertoon. En dit toch is zoo in strijd met de leer van HEM, dien zij meenen daarmede te dienen. Wanneer toch zullen alle Christenen eens be-grijpen dat het Christendom niet als eene tak van indus-trie mag worden beschouwd? Ik weet het niet.

W. DE KLERK, N°. 286 en 287, is veel vooruitgegaan. P. C. F. KLUYVER handhaaft zijnen verkregen roem op

de meest eervolle wijze. Alle zijne stukken zijn uitmuntend. "Het kamp der Zigeuners", door L. DE KONINGH is geestig opgevat en trouw wedergegeven; het door C. J. DE VOGEL daarbij geschilderde Landschap getuigt van zijn goed penseel. De schilderijen van E. KOSTER zijn mij niet medegevallen, er is veel verdienste in, doch ik verbeeld mij dat hij op dezelfde hoogte blijft. Stilstaan in de kunst is achteruitgaan.

De "Lukas van Leyden", door J. H. VAN DE LAAR heeft mij bijzonder getroffen. Het is meesterlijk uitgevoerd. Ik hoop dat dit stuk eene goede plaats in een goed kabinet zal bekomen. De "Egyptische vrouw", van C. LANDELLE, is bepaald een sieraad der tentoonstelling.

A. LAPITO, dien ik onder de landschapschilders reken, vervolgt zijn eigenaardig genre; het "Meer van Annecy" is zeker het beste, rijk van compositie en goed uitgevoerd.

Zie dat "Duitsche Grietje" eens goed. A. LAROCHE heeft er die sentimenteele nuf niet van gemaakt, zoo als vele anderen. Het is eene flinke, ferme jonge deerne, die mij, en om de eenvoudigheid en om de natuurlijkheid der voorstelling, veel genoegen heeft gedaan.

Eene der goede eigenschappen van de schilderijen van J. VAN LERIUS bestaat uit degelijkheid van voorstelling. Zijne figuren zijn geene modellen; men kan gerust zeggen dat zij nooit zullen weten bestemd te zijn om in eene vergulde lijst te worden tentoongesteld ten gerieve van een nieuwsgierig publiek. Zij zijn daar voor zich zelve en niet voor anderen. Die jeugdige vrouw, die daar, waarschijnlijk om smaad en hoon te ontgaan, zich uit dat hooge venster naar beneden werpt, roept u niet toe: "Ziet eens hoe sierlijk ik mij in mijn doodslaken weet te draperen". Och neen! die vrouw is alleen wanhopend en in die wanhoop werpt zij zich te pletter. De door het venster zichtbare brandende huizen, de satellieten van brutaal geweld, die haar in haren onschuldigen slaap, welligt van geluk in de toekomst droomende, hebben overvallen, geven den

beschouwer op nieuw een staaltje van het soldatismus. Is het wonder dat zij "liever sterven" wil. Rein, als het linnen waarin zij zich heeft gewikkeld, moet hare ziel voor haren Schepper verschijnen, want ook haar ligchaam is onbesmet gebleven. God! groote God! wanneer toch zullen de menschen eens menschen worden zooals gij dat wilt, zooals een CHRISTUS het hun heeft voorgeschreven? Zal dit eerst gebeuren als onderwijs en opvoeding allen wijzer zal hebben gemaakt?.... Is stijl en opvatting onberispelijk, niet minder is het de uitvoering, het is uitmuntend van kleur en teekening. — Die kwaliteiten zijn ook het schilderij van L. LINGEMAN eigen. Zijne voorstelling is echter van geheel anderen aard. Hij laat ons in de werkplaats zien van een man, die in vroegere jaren uitsluitend moordwerktuigen leverde. Nu zijn de geweerfabrieken daarvoor in de plaats gekomen. Het een is even leelijk als het ander, althans voor mij, en ik zou zoo'n werkplaats ook niet geschilderd, in mijn huis willen hebben. Dit geldt het onderwerp. De uitvoering is in alle opzichten meesterlijk te noemen en ik beklaag het dubbel, dat een kunstenaar als LINGEMAN ons op geene andere voorstelling vergastte. Er is zooveel moois, zooveel leerzaams in be-roepen en bedrijven, die tot productie worden uitgeoefend, dat men waarlijk zijne toevlugt niet tot het voorstellen van een werkman voor de vernietiging behoeft te nemen. Neen! ik zie oneindig liever het voortreffelijke schilderij van D. VAN LOKHORST, "Op weg naar de markt". Hier denkt men aan geen oorlog.

III.

J. J. van der Maaten. — A. J. Madiol. — W. Maris. — M. Maris. — C. H. Meiners. — W. Melbye. — J. Melin. — H. W. Mesdag. — W. Nagel. — W. C. Nakken. — G. Navier. — A. Nielsen. — J. H. J. Noteboom. — Z. Noterman. — E. A. E. Nijhoff. — P. J. Onderberg. — G. A. Oosterbaan J Jzn. — J. Ouvrié. — D. Oijens. — P. Oijens. — Joh. J. Paling. — J. Patrois. — C. Pecrus. — A. J. Pelle-tier. — A. Plumot. — J. F. P. Portielje. — Ch. Raingo. — J. van Ravenzwaay. — A. van Ravenzwaay. — H. E. Reyn-tjens. — E. Richter. — N. Riegen. — Rochussen en Hop-penbrouwer. — Mevr. E. C. A. Röder. — Mevr. Ronner Knip. — Mevr. N. Roozenboom. — J. A. Rust. — J. de Rijk. — G. Saal. — Ph. Sadée. — H. Savry. — E. de Scham-pheleer. — A. Schelfhout. — C. J. A. Schermer. — J. G. Schwartz. — C. Seibels. — F. van Severdonck. — A. Sie-gert. — J. Stroebel. — L. de Stuers. — J. Tavenraat. — W. de Famars Testas. — J. B. Tom. — H. A. van Trig. — W. Verschuur. — P. G. Vertin. — S. L. Verveer. — J. J. Veyrassat. — J. G. Vogel. — C. J. de Vogel. — G. Voor-duin. — Mevr. M. Vos. — J. M. Vrolijk. — A. Wahlberg. — J. Weissenbruch. — J. H. Weissenbruch. — J. P. van Wis-selingh. — B. Wijnveld. — F. B. Zurcher.

Ik heb wel eens hooren zeggen, dat J. J. VAN DER MAATEN een zwaarmoedig gestel moet hebben, dat het hem aan verbeelding ontbreekt, dat hij de natuur als een landmeter behandelde, voor wie de meest schilderachtige landstreek slechts een zeker getal bunders of roeden voor-stelt, waarvan hij A + B de grootte of uitgebreidheid moet opgeven. Vandaar die loodregte lanen; dat hout en struik-gewas in scherpe regthoeken verdeeld; die zorg om alle voorwerpen zoo juist mogelijk weder te geven; die optische waarheid in elken grashalm, in elke kromgewassen twijg. Wat weet ik het? MEN verweet hem, dat hij de natuur te trouw navolgte en MEN bemerkte niet dat de ware kun-

stenaar, in het meest alledaagsche oord, bevalligheid en gevoel bij waarheid in de voorstelling vereenigde. Hij heeft ook ditmaal weder de natuur in zijne grootsche een-voudigheid opgevat. N°. 339, het kleinste zijner vier ge-zondene stukken is een juweeltje. N°. 340 en 341, "Dood" en "begrafenis", van A. J. MADIOL wekken afgrijzen, geene deelneming bij mij op. Mij dunkt dat W. MARIS iets be-ters had kunnen leveren. Het studiehoofd van M. MARIS getuigt van veel bekwaamheid en talent, doch ik vraag mij zelve af: "Hooft dit wel hier?" De beide Landschap-pen van C. H. MEINERS zijn zeer goede schilderijen, al-thans N°. 336, "Landschap te Oosterbeek" is zeer fraai.

Ware voorstellingen, die door sommige zeeschilders ner-gens meer worden gezocht, vindt W. MELBYE op de kust van Engeland, "De Victoria-steiger te Yarmouth", een der groote zeestukken van de Tentoonstelling, is een werk vol talent en zuivere waarheid. Ziedaar de grijsachtige hemel en de met zand beladen golven der branding aan het strand. Visschers en matrozen sjourren hunne vaar-tuigen en sloepen vast. De figuren zijn vol leven en be-weging. In één woord, het is mooi.

De beide nummers 358 en 359 van J. MELIN zijn mees-terstukken in dat genre, zijne Engelsche honden en trek-ossen zijn uitmuntend.

H. W. MESDAG zond ons gezigten uit Brussel, waarvan de uitvoering veel talent verraadt. Ik vind het echter jammer, dat een kunstenaar met zooveel aanleg zijne krach-ten verspilt aan, voor mij, onbehagelijke onderwerpen.

W. NAGEL heeft ook een paar verdienstelijke landschap-pen gezonden. W. E. NAKKEN houde mij eene vraag ten goede, zou het wel kwaad zijn, dat hij de anatomie der paarden wat meer bestudeerde? Mij dunkt die "Norman-dische Hengst", N°. 376, laat wel wat te wenschen over. "De regenbui aan de kust van Noorwegen", door A. NIEL-sen, is een heerlijk natuurtafereel. J. H. J. NOTEBOOM, N° 381 à 381 zijn niet onverdienstelijk, het is een ar-

tist die zeer weinig pretentie maakt. "De vriendschappelijke overeenstemming" van Z. NOTERMAN is een lief schilderij. Ook de drie stukken van E. A. NIJHOFF zijn der vermelding waardig.

P. J. ONDERBERG gaat steeds vooruit. Iets meer losheid in zijne voorstellingen zou welligt zeer goed zijn. Van J. OUVRIÉ meen ik mij te herinneren betere stukken te hebben gezien dan "het kasteel Montorgueil." — "Roodkapje" en "de Warme dag", van D. OIJENS, zijn een paar allerliefste schilderijtjes. Het laatste althans. Die man die daar zit is werkelijk meer dan warm. Het is eene zeer geestige voorstelling, uitmuntend uitgevoerd. Ik zou gaarne zien dat P. OIJENS wat uitvoeriger in zijn werk was.

JOH. J. PALING, N°. 401, is een redelijk goed schilderij, meer kan ik er niet van zeggen. J. PATROIS zond weder drie stukken, geheel in zijne oude manier, dat is goed, geschilderd. De schilderijen van C. PECRUS zijn fraai van kleur, doch komen mij wat stijf voor. A. J. PELLETIER zond uitmuntende Bloemen en Vruchten.

"Het vee aan de oevers der Schelde", door A. PLUMOT, beviel mij bij uitstek, terwijl ook de breede stukken van J. F. P. PORTIELJE zeer behagelijk zijn. N°. 424, "de Liefhebbers van gedenkpenningen" en 425, "Twee gelieven", door CH. RAINGO, zijn, vooral het eerste, zeer goed opgevat en wedergegeven, bij het laatste domineert wel wat sterk de roode kleur. J. en A. VAN RAVENSWAAY zonden weder dezelfde Landschappen en Bloemen, zooals wij die van hen zijn gewend. H. E. REYNTJENS "Ortodox en Modern" is eene werkelijk geestige voorstelling. Ook N°. 435, "eene Episode uit het leven van Jan Steen" is zeer aardig. Van de beide stukken van E. RICHTER houd ik N°. 437, "Nieuws in het Vaderland", voor het beste; N°. 438, "Cactus", is wel wat sterk van kleur. N. RIEGEN, N°. 439 en 440, zijn een paar flinke schilderijen, die van ijverige studie getuigen. De door F. ROBINEAU geschilderde "Romeinsche kwestie" is zwart en flets

en het onderwerp onbeduidend; een meisje, dat de twee ijzeren oogen ineen zoekt te werken.

N°. 443, een "Winter", door HOPPENBROUWER, en door ROCHUSSEN gestoffeerd, is eene heerlijke schilderij.

MEVR. E. H. C. RÖDER maak ik nederig mijn compliment voor haar uitmuntend werk. MEVR. H. RONNER KNIP'S "Un contre trois; que voulez vous qu'il fasse", is bepaald een harer beste voortbrengselen. De angst der kat tegenover drie harer natuurlijke vijanden, honden, is blijkbaar uit alle bewegingen. MEVR. M. ROOSENBOOM, N°. 448, "Verschillende bloemen"... Zijt ge, lezer of beschouwer, liefhebber van bloemen en vruchten? het dessert der tentoonstellingen, meestal door dames-handen aangeboden? Ziedaar dan onderscheidene bloesoorten, door het meer dan uitmuntende penseel van deze verdienstelijke kunstnares voortgebracht. Het is alsof Flora zelf ze daarop heeft getooverd. Als ik het genoeg had haar persoonlijk te kennen, zou ik haar verzoeken, om niet op één schilderij zoo veel talent en natuur te brengen, maar iets te bewaren voor de toekomst. Ik geloof echter te durven beweren, dat zij verkwistend mag zijn, zonder dat ik de vrees behoef te koesteren, dat zij haar bloemrijk palet zal uitputten. Geloof mij, ik benijd den man, die deze schilderij heeft aangekocht, want ik noem het eene der schoonste van deze tentoonstelling. Ziedaar achtereenvolgende een drietal Hollandsche vrouwen, die onze school tot eer verstrekken.

J. A. RUST geeft een "Stil water met schepen" ten beste. Die schilderij doet eer aan zijne reputatie en aan zijn naam in de strikte beteekenis van het woord. Rust heerscht in het geheele schilderij. De natuur, de schepen en de figuren zijn allen even rustig. Hij handhaaft volkomen zijnen roem. J. DE RIJK laat ons weder boerenwoningen zien die, hoe goed ook bewerkt, toch het verlangen opwekken iets anders van hem onder de oogen te krijgen.

Het prachtige schilderij van G. SAAL, N°. 461, "Maanlicht in het bosch van Fontainebleau", is inderdaad *férisch*. "De Buurtjes" van PH. SADEE zijn allergeestigst. H. SAVRY heeft nimmer een zoo fraai stuk geleverd, het is heerlijk! Wilt gij de natuur in al zijne groote eenvoud zien? Stel u dan voor de schilderijen van E. DE SCHAMPHELEER, "de Omstreken van Brussel" en "Na den regen". Men hoort de droppels water van de boomen vallen, terwijl de waterplassen zich voor uw gezigt als het ware verdeelen. Ziet, ik ben een groote bewonderaar van A. SCHELFHOUT, ik vind N°. 469 uitmuntend, N°. 468 een meesterstuk, maar op gevaar af van ongelijk te krijgen, vind ik in de beide eerstgenoemden oneindig meer waarheid.

Het kleine stukje van C. J. A. SCHERMER, N°. 474, "Kavallerie op marsch gaande" is allerliefst voorgesteld en... zeer onschuldig. Geen kruiddamp waait u hier te gemoet. Geen gekerm van gewonden en verminkten. Men zou zeggen "ze gaan voor hun plezier uit."

Van de verschillende genres, waarin de schilderkunst wordt uitgeoefend, zijn er twee, die wij kunnen aannemen als uitgangspunt van datgene wat men het "naturalismus" verkiest te noemen. Dit is ter eenre, het portret, en ter andere zijde het landschap. Het naturalismus is het zuiver wedergeven der natuur, zonder idealisatie, zonder eigen keus, zonder weglating of verbetering van minder schoone partijen. Het verschilt daarin van het réalismus, dat, hoewel zich ook direct tot de natuur wendende, toch min of meer een soort van ideaal volgt. Het karakter van leven is beweging. De kunst die het leven imiteert, zonder er beweging aan te kunnen geven, is dus verplicht denkbeeldig leven aan zijne scheppingen te geven, in compensatie van het werkelijk leven dat haar ontbreekt. Men vraagt ook geene werkelijkheid van de kunst, maar een beeld. Hoe meer de kunst het oog bedriegt, door

schijnbare werkelijkheid te leveren, hoe meer zij den aanschouwer doet vergeten, dat hij voor eene schilderij staat. Het réalismus ook aan het dagelijksch leven ontleend, weet tevens de compositiën kunstmatig te ordonneren.

Er zijn dus ook twee wijzen om het portret te behandelen, de eene bestaat om het portret weder te geven zoo als het is, even als of het gelaat uit den spiegel was gesneden, zoo als de kunst werkte in de tweede helft der XVIe eeuw, zie maar bij HOLBEIN. De andere methode is in den geest der historie-schilders, zoodanig dat het model wordt geidealiseerd. Zonder een enkele der trekken te verwaarloozen, die tot de gelijkenis behooren, plaatst de schilder het model in den meest gunstigen toestand; hij kiest de uitdrukking die het beste is, en verbergt gebreken in de physionomie, die niet karakteristiek zijn, hij veredelt het gelaat en de houding. Zoo schilderde VAN DIJK en die manier geef ik de voorkeur.

"Zoo maakt men geflatteerde portretten," zeggen de naturalisten. Dit is waar, en ik wil gul uit bekennen dat een portret, volgens mijne zienswijze moet geflatteerd zijn, zonder overdrijving. Wat toch is de bestemming van een portret? Het strekt aan familie, vrienden, of aan de nakomelingschap van het model tot herinnering, aan iemand die hun dierbaar was of zich verdienstelijk maakte. Waarom zou nu het penseel des schilders niet mogen doen wat onze verbeelding doet, wanneer wij ons een afwezigen bloedverwant, vriend of iemand voorstellen, die onze sympathie heeft opgewekt? Zijne gebreken, en die had hij, komen ons niet meer in de gedachten, wij zien alleen de goede hoedanigheden; onwillekeurig idealiseren wij en flatteren. Een geflatteerd portret komt dus meer overeen met onze indrukken en gevoelens, dan een dat zeer prozaïsch de natuur met alle zijne gebreken bevat.

Om nu de meest merkwaardige portretten op deze tentoonstelling te noemen, ben ik niet verlegen. De portretten van J. G. SCHWARTZE zijn van eene onbetwistbaar supe-

rieure kwaliteit. Sedert jaren reeds hebben zijne portretten de aandacht van het kunstminnend publiek en de kenners getrokken. En toch gaat hij steeds vooruit. Zijne schilderijen behouden hun uitstekend aanzien, bij gemakkelijke en elegante behandeling, doch winnen aan soliditeit. Dit is niet het geval met alle schilders, die zich nieuwe kwaliteiten hebben eigen gemaakt, maar oude, goede, hebben verloren. N°. 483 is een uitmuntend portret en onder de velen, die van JACOB VAN LENNEP zullen bestaan, zeker het beste. Het hoofd, waarbij het karakter van dien bij zoo velen beminden Dichter is wedergegeven, is zeer delicaat gemodeleerd, en het natuurlijke verbindt zich met de edele houding van het figuur. Ook het portret van ISAAC DA COSTA is een meesterstuk, even als dat kinderfiguur. Zijne "Hebé" is een zeer verdienstelijk schilderij.

C. SEIBELS, N°. 491, "het Begin van de Lente" is een zeer mooi schilderij. Het "Landschap met schapen", N°. 492, door F. SEVERDONCK, is een zeer goed opgevat en wedergegeven stuk, die heerlijke schapen konden echter wel wat helderder in de schaduw zijn. Ook "de Zondagmorgen" van A. SIEGERT is zeer mooi. Van J. STROEBEL heb ik beter werk gezien dan de beide stukken onder N°. 526 en 527 voorkomende. L. DE STUERS laat ons drie verdienstelijke Zeegezigten zien.

De schilderijen van J. TAVENRAAT, N°. 536 à 538 zijn goed van opvatting. W. DE FAMARS TESTAS brengt ons naar Jeruzalem en in het Sinaï-gebergte. De uitvoering is uitmuntend, even als het Landschap van J. B. TOM, N°. 545, en "de verlaten Kapel" van H. A. VAN TRIGT.

Bij het bezigtigen van N°. 552 en 553, "Paardenstal" van W. VERSCHUUR, werd ik minder aangenaam gestemd. Ik herinnerde mij, dat deze zoo verdienstelijke kunstenaar, volgens het mij medegedeelde, voornemens was palet en penseel niet meer dan voor zijne eigene liefhebberij ter hand te nemen, en dit toch noem ik een verlies. Ik heb altoos veel van zijn werk gehouden, ja, er was een oog-

blik, dat ik een tiental zijner kunstwerken in mijn bezit had. Het is dus geen wonder dat ik deze beide stukjes, mogelijk de laatsten die "Publiek" van hem te zien krijgt, met zekere ingenomenheid heb beschouwd. Ik hoop echter, dat het besluit van VERSCHUUR niet onherroepelijk zijn zal, en dat zijn kunstenaarsgeest hem als van zelf weder tot het voortbrengen van zijne zoo fraai gepenseelde werken zal dwingen.

P. G. VERTIN leverde onder N°. 558 en 559 een paar zeer goede stukken. S. L. VERVEER wil mij niet meer zoo als vroeger bevallen. Zijn "Stadsleven" is van uitmuntende kwaliteit, maar hoe mooi ook, blijven het in mijn oog onafgewerkte stukken: het "Gezicht te Overschie" is *nog al* geëmpateerd en in mijne oogen niet mooi. N°. 562, "In de Duinen", komt mij het beste voor.

Ik wil gul uit bekennen, dat ik de groote verdienste niet vinden kan, die in N°. 563, "Dorpshoefsmederij" van J. J. VEYRASSAT, moeten zijn gelegen, althans wanneer ik de waarde van die schilderij die er aan gehecht wordt, in aanmerking neem.

De beide Landschappen van J. G. VOGEL, N°. 571 en 572, hoe verschillend ook van dimensie, bevallen mij zeer wel. Het "Boschgezicht" van C. J. DE VOGEL, N°. 578, is vrij goed. De Zeegezigten van G. VOORDUIN zijn ook in dit genre verdienstelijke stukken.

Voor het artistieke stuk van Mevr. M. Vos, "Stilleven", verzoek ik haar mijn compliment aan te nemen. N°. 577, J. M. VROLIJK, zond ons een mooi Hollandsch Landschap.

Het "Aanbreken van den Dag", door A. WAHLBERG, is eene goede schets. De vier stuks kleine en groote, van J. WEISSENBRUCH, dragen zijn cachet; maar hoe J. H. WEISSENBRUCH N°. 591 een "Dorpsgezicht" noemt, verklaar ik niet te begrijpen. Het is (voor hem?) gelukkig, dat het in de "Oubliettes" der tentoonstelling geplaatst is. Bij wat grootere dimensie zou ik het een leelijk schoorsteenstuk noemen.

De vereeniging van een aantal schilderijen op eene moderne tentoonstelling hangt van toevallige omstandigheden af, en zij die met de schikking daarvan belast zijn, kunnen onmogelijk een ieder bevredigen. Daarom heb ik ook willekeurig de Catalogus gevolgd, want het lag niet in mijn idéé om van mijne beschouwingen *un cours d'esthétique* te maken, och neen! mijne pretentie gaat niet verder dan den indruk, die dit of dat op mij heeft gemaakt, weder te geven. En dit hoop ik gedaan te hebben bij wijze van schets; ik heb de zalen en zig-zag doorloopen, en verlaat ze met het voornemen om later op *onze* schilders terug te komen. Alvorens echter deze luttelbe beschouwing te eindigen, een enkel woord van hulde aan B. WIJNVELD, N°. 601, "Mozes te vondeling gelegd". Dat doek is niet het werk van een gewoon schilder. Ik behoud mij voor daarop terug te komen, doch wil nu, zoo als het laatste nummer 607 bij de goede stukken van F. W. ZURCHER zegt: "Even rusten".

HAGIOSIMANDRE.

INHOUD.

I.

Een woord vooraf. — A. Allebé. — L. Alma Tadema. — D. C. A. Artz. — Knud Baade. — Mevr. G. J. van de Sande Bakhuyzen. — J. van de Sande Bakhuyzen. — E. Bellangé. — S. van den Berg. — E. Bergh. — J. Bergsi. — J. Berlin. — J. D. Beynon. — F. Biard. — J. W. Bilders. — B. J. Blommers. — J. W. van Borselen. — J. Bosboom. — H. Bource. — R. Burnier. — H. J. Burgers. — J. A. Canta. — G. Castan. — Th. Ceriez. — F. Cogen. — R. Craayvanger. — A. de Cramer. — C. Cunaeus. — R. Dahlen. — L. Dansaert. — B. Dauriac.

II.

F. Debruycker. — W. A. van Deventer. — J. F. van Deventer. — G. Eggers. — P. Tetar van Elven. — Paul Tetar van Elven. — L. J. van Erven Dorens. — A. van Everdingen. — A. Eversen. — J. Fabius JCzn. — D. O. L. van Frankenberg. — H. L. Frischke. — P. J. C. Gabriel. — B. te Gempt. — J. C. Greive Jr. — J. Grund. — W. Gruyter Jr. — Mevr. A. Haanen. — A. C. Hazeu. — E. van Heemskerck van Beest. — F. Hengsbach. — G. Henkes. — J. A. Heijermans. — M. Heyl. — J. Hilverdink. — J. J. A. Hilverdink. — E. A. Hilverdink. — G. J. Hoffman. — H. Hollander Czn. — Mevr. A. Immerzeel. — J. Israëls. — Mevr. E. Jerichau, geb. Bau-mann. — D. J. H. Joosten. — H. F. C. ten Kate. — M. tenKate. — Mevr. A. Kindt. — M. Kladt. — W. de Klerk. — P. C. F. Kluyver. — L. de Koningh. — E. Koster. — J. H. van de Laar. — C. Landelle. — A. Lapito. — A. Laroche. — J. van Lerijs. — L. Lingeman. — D. van Lokhorst.

III.

J. J. van der Maaten. — A. J. Madiol. — W. Maris. — M. Maris. — C. H. Meiners. — W. Melbye. — J. Melin. — H. W. Mesdag. — W. Nagel. — W. C. Nakken. — G. Navier. — A. Nielsen. — J. H. J. Noteboom. — Z. Noterman. — E. A. E. Nijhoff. — P. J. Onderberg. — G. A. Oosterbaan J.Jzn. — J. Ouvrié. — D. Oijens. — P. Oijens. — Joh. J. Paling. — J. Patrois. — C. Peerus. — A. J. Pelletier. — A. Plumot. — J. F. P. Portielje. — C. H. Raingo. — J. van Ravenzwaay. — A. van Ravenzwaay. — H. E. Reyntjens. — E. Richter. — N. Riegen. — Rochussen en Hoppenbrouwer. — Mevr. E. C. A. Röder. — Mevr. Ronner Knip. — Mevr. N. Roozenboom. — J. A. Rust. — J. de Rijk. — G. Saal. — Ph. Sadée. — H. Savry. — E. de Schampheleer. — A. Schelfhout. — C. J. A. Schermer. — J. G. Schwartz. — C. Seibels. — F. van Severdonck. — A. Siegert. — J. Stroebel. — L. de Stuers. — J. Tavenraat. — W. de Famars Testas. — J. B. Tom. — H. A. van Trig. — W. Verschuur. — P. G. Vertin. — S. L. Verveer. — J. J. Veyrassat. — J. G. Vogel. — C. J. de Vogel. — G. Voorduin. — Mevr. M. Vos. — J. M. Vrolijk. — A. Wahlberg. — J. Weissenbruch. — J. H. Weissenbruch. — J. P. van Wisselingh. — B. Wijnveld. — F. B. Zurcher.

//

TENTOONSTELLING

VAN

SCHILDER-

EN

ANDERE WERKEN

VAN

LEVENDE KUNSTENAARS,

TE

AMSTERDAM,

IN DEN JARE

1871.

Te AMSTERDAM,

TER STADS-DRUKKERIJ.